

Jak klást čárku ve větě a souvětí

Základní (vybrané) zásady interpunkce

1. O české interpunkci úvodem

Pod pojmem **interpunkce** se rozumí pravidla, kterými se řídíme při kladení interpunkčních (členicích) znamének v psaném textu. Najdeme je v *Pravidlech českého pravopisu*. Doposud poslední platné školní vydání této užitečné pravopisné pomůcky je z roku 1993. V roce 1994 k němu byl připojen stručný Dodatek MŠMT, který se však interpunkčních zásad netýká.

K interpunkčním znaménkům patří tečka, čárka, otazník, vykřičník, dvojtečka, tři tečky, uvozovky, závorky a pomlčka. Nepatří k nim spojovník (*Ostrava-Poruba*), který součásti textu spojuje, a nikoli rozčleňuje.

2. Čárka jako členicí (interpunkční) znaménko

Je třeba vycházet ze zásady, že čárka se klade v textu jen tam, kde k tomu nastal důvod. Čárkou se text člení na úseky. Základní interpunkční pravidlo je: čárka se klade **mezi** takové **výrazy, které tvoří skupinu** (čili jsou na stejné úrovni) a **které nejsou spojeny slučovacími spojkami *a, i, ani, nebo***. Ve stejném významu jako *nebo* se může uplatnit také poněkud zastarávající *či*. Znamená to, že v jednoduché větě (případně v dílčí větě souvětí) umístíme čárku do skupin, kde se setkávají různé složky spjaté jinak než pomocí uvedených slučovacích spojek. Tyto složky skupin v jednoduché větě či v dílčí větě souvětí (můžeme je nazvat také **nevětné výrazy**) spolu nutně musí sousedit, aby se mohlo uplatnit výchozí pravidlo, že nevětné výrazy spojené slučovacími spojkami *a, i, ani, nebo (či)* se čárkou neoddělují. Pokud by se mezi ně vklínil nějaký další výraz či vsuvka, pak nastoupí použití čárky (viz blíže u 4.1.4).

Příklady na jednoduché věty. Složky skupiny v nich spolu sousedí a jsou spojeny slučovacími spojkami *a, i, ani, nebo (či)*:

- (1) Tatínek a maminka připravili pro svoje ratolesti překvapení.
- (2) Rodiče i děti se radovali z podařeného výletu.
- (3) V zoologické zahradě se nelekli tygra ani lva.
- (4) Zvířata v ohradách se pásala **nebo** odpočívala.

Skupiny, které se skládají z nevětných výrazů, se dělí na **skupiny souřadné (několikanásobné větné členy)** a **skupiny s přístavkem**, který přináší nějaké zpřesnění (základem přístavku bývá podstatné jméno).

Příklady na jednoduché věty se souřadnými (KOORDINAČNÍMI) skupinami byly uvedeny už jako (1) – (4); další příklady:

(5) *V koutku pro děti byly houpačky a kolotoč.*

(6) *Strach ani únavu děti necítily.*

V takové souřadné skupině se čárka klade pouze **mezi složky**, je-li k tomu důvod, to znamená v případě, že složky jsou spojeny jinak než slučovacími spojky **a, i, ani, nebo** (či). Je třeba rozlišovat ostatní typy spojek, například dvojdílnou (vylučovací) spojku **bud' – nebo** od jednoduchého slučovacího **nebo**. Také v případě, nejsou-li složky souřadné skupiny spojeny spojkou, chybí-li tedy jakýkoli spojovací prostředek, se musí mezi složky napsat čárka. Čárka se však neklade před souřadnou skupinu ani za ni. V souřadné skupině pojmenovává každá složka jinou skutečnost.

(7) *Ne děti, ale rodiče se po výletu cítili unavení.*

(8) *Jak děti, tak rodiče by si podobný výlet rádi zopakovali.*

(9) *Příště pojedou bud' autobusem, nebo vlakem k nedalekému hradu.*

(10) *Na parkovišti stály autobusy, auta, kola.*

Příklady na jednoduché věty se skupinami s přístavkem (ADORDINAČNÍMI):

(11) *Velbloud jednohrbý, známý koráb pouště, vydrží cestovat bez vody mnoho dní.*

(12) *Lev, ospalý král zvířat, opravdu většinu dne prospí.*

(13) *V Himalájích ve výšce okolo 4500 metrů dosud žije jak divoký, rohaté zvíře s hustou srstí.*

(14) *Nosorožec indický, mohutný kolos s hrubou kůží po celém těle, vypadá na první pohled nebezpečně.*

Ve skupině s přístavkem se čárka klade **mezi všechny složky a také za skupinu**. V této skupině pojmenovávají jednotlivé složky tutéž skutečnost, ale každá z nich nějak jinak. Pokud tvoří skupinu s přístavkem vlastní jméno ve spojení s obecným označením, pak při zachování pořadí od vlastního jména k dalším údajům se čárky kladou:

(15) *František Hrubín, autor mnoha dětských básní, je stále zastoupen ve školních čítankách.*

Jestliže obrátíme pořadí a vlastní jméno se ocitne na druhém místě, čárka už se mezi složky ani za celý výraz nenapíše:

(16) *Autor mnoha dětských básní František Hrubín je stále zastoupen ve školních čítankách.*

Poznámka: Složky adordinační skupiny mohou být připojeny různými adordinačními výrazy (nikoli spojkami): *tj., a to, zejména, hlavně, konkrétně, především, zkrátka* atd.

Také v souvětí lze využít obdobné pravidlo: čárka se klade **mezi** takové **větné výrazy** čili dílčí věty, **kteřé tvoří skupinu** (jsou na stejné mluvnické úrovni) a **kteřé nejsou spojeny slučovacími spojkami a, i, ani, nebo (či)**.

(17) *Tatínek přišel se zajímavým námětem na výlet **a** maminka s ním nadšeně souhlasila.*

(18) *Příští týden pojedeme na hrad Bouzov **nebo** se vypravíme na výstavu koček.*

Ve všech ostatních případech se čárka mezi věty v souvětí musí napsat.

(19) *Rodiče přišli se zajímavým námětem na výlet, **ale** děti se zprvu netvářily nadšeně.*

(20) *Nakonec se všichni dohodli, **kam** tuto neděli pojedou.*

Ukázka diktátu s řešením

Malý Alenáš – zadání bez čárek:

1. Knížka vypráví o prapodivné zemi kde žije mnoho snů které se zdají těm kdo si rádi hrají.

2. Malý Alenáš díky dvoukřídlym létacím dveřím stále ještě navštěvuje školní třídy při výuce a pořádá exkurze aby žactvo na vlastní oči vidělo o čem se ve školách učí.

3. Malý Alenáš když nemá služební čepici vypadá jako docela obyčejný žák páté třídy a nikoho určitě nenapadne že ty dveře před kterými stojí zavedou zájemce do Krajiny snů.

4. První kapitola hned na začátku potvrdí známou pravdu že každý začátek je těžký a že nejlepší by asi bylo vůbec nezačínat.

5. Čtvrtá kapitola se jen letmo zmíní co práce má správce snů v Krajině snů a vypravuje také o moři.

6. Správce snů jde z práce do práce spravuje hlavně sny pochroumané ty potrhané se snaží aspoň záplatovat když je to co platné a často neví kde mu hlava stojí.

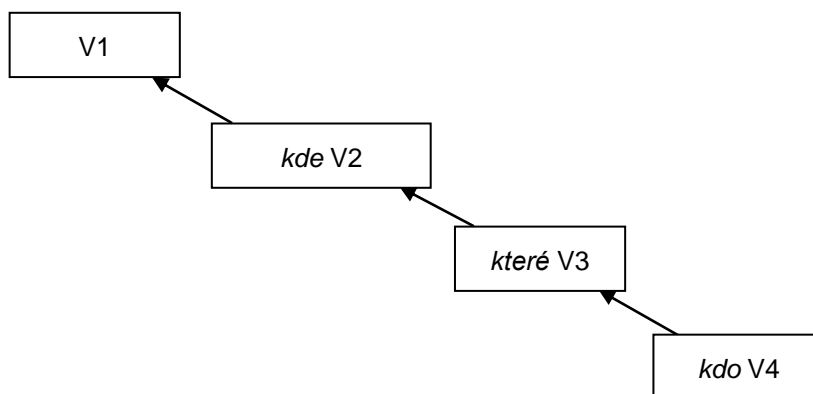
7. Každý by se měl smířit s tím že do téhle dětské knížky se už žádné další vyprávění nevejde a kdyby se přece jen chtěl s nějakou příhodnou událostí setkat musí se vypravit sem k nám.

Podle Ivana Vyskočila

Řešení k 1. celku:

Knížka vypráví o prapodivné zemi, kde žije mnoho snů, které se zdají těm, kdo si rádi hrají.

Souvětí je tvořeno 4 větami.

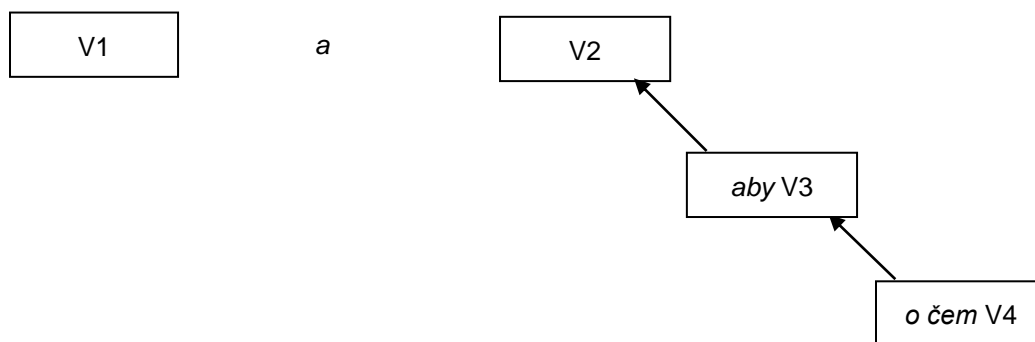

Z grafu 1. celku vyplývá, že souvětí obsahuje 1. větu hlavní a za ní pak sestupně seřazené věty vedlejší, z nichž vždy předchází je na vyšší syntaktické úrovni než ta následující. Je zřejmé, že čárky je třeba umístit MEZI tyto věty na různých úrovních. Použitý pořadící prostředek (zde samé vztažné výrazy, žádná spojka) se zapíše do rámce příslušné vedlejší věty, protože je její součástí. Platí pak, že tato vztažná slova (příslovce *kde*, zájmena *které* a *kdo*) plní dvě funkce: jednak větu připojují do souvětí, jednak zůstávají větným členem (zde např. zájmeno *kdo* v poslední větě funguje jako její podmět: NĚKDO (kdo) – *si hraje* (GVV: S₁ – VF).

Řešení k 2. celku:

Malý Alenáš díky dvoukřídlym létacím dveřím stále ještě navštěvuje školní třídy při výuce a pořádá exkurze, aby žactvo na vlastní oči vidělo, o čem se ve školách učí.

Souvětí obsahuje 4 věty.

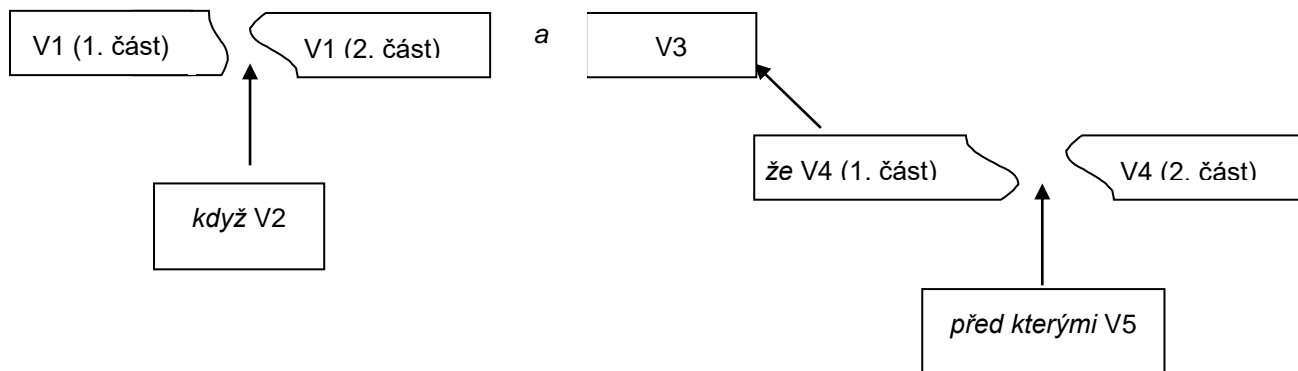

V 1. větě tohoto celku bereme všechny složky jako těsné, jak to bývá v běžných českých větách s rozvitými členy (nic z nich násilně neuvolňujeme, proto se dovnitř této věty neumístí žádná interpunkce). I zde je vidět, že poslední vedlejší věta je připojena vztažným zájmenem (v předložkovém pádě: *o čem*), tento předložkový pád funguje v poslední větě jako předmět (GVV: VF – o S₆ – ADV; konstrukce se zvrtným pasivem *učí se* nemá podmět).

Řešení k 3. celku:

Malý Alenáš, když nemá služební čepici, vypadá jako docela obyčejný žák páté třídy a nikoho určitě nenapadne, že ty dveře, před kterými stojí, zavedou zájemce do Krajiny snů.

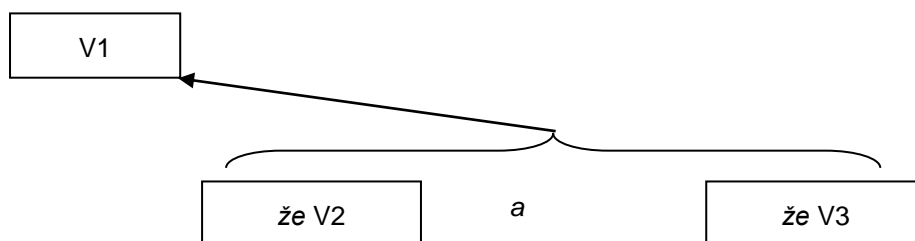
Komplikované souvětí se skládá z 5 vět.

Ve 3. celku zní 1. věta *Malý Alenáš vypadá jako docela obyčejný žák páté třídy*, do ní je vložena věta vedlejší *když nemá služební čepici*, proto se musí na dvou místech, kde se tyto věty setkají, umístit čárka. Totéž platí pro vloženou větu *před kterými stojí*, která „rozpúlila“ předchozí větu *že ty dveře zavedou zájemce do Krajiny snů*.

Řešení k 4. celku:

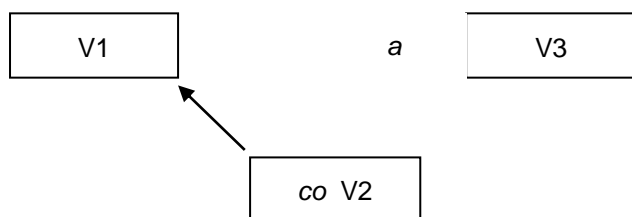
První kapitola hned na začátku potvrdí známou pravdu, že každý začátek je těžký a že nejlepší by asi bylo vůbec nezačínat.

Ve 4. celku vidíme, že za 1. větou hlavní následuje dvojice vět stejného druhu a na stejné syntaktické úrovni. Každá z nich je připojena k hlavní větě „svou“ podřadicí spojkou *že*, navzájem jsou spojeny souřadícím slučovacím *a*, proto se mezi ně čárka neklade. Nic by se nezměnilo, ani kdyby se podřadicí spojka *že* u druhé z vedlejších vět neopakovala.

Řešení k 5. celku:

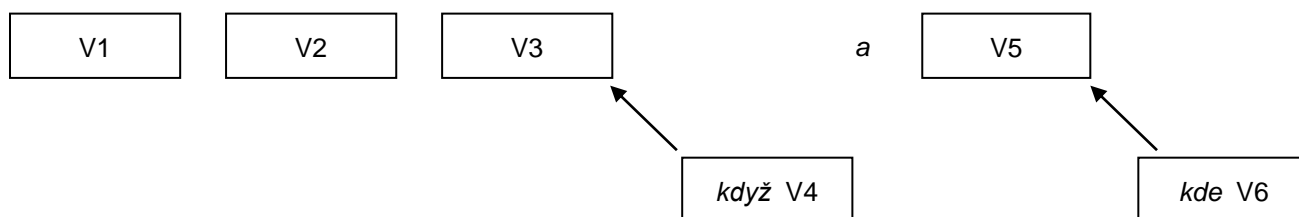
Čtvrtá kapitola se jen letmo zmíní, co práce má správce snů v Krajině snů, a vypravuje také o moři.

V 5. celku nastala jiná situace než v předchozím 4. celku. Zde jsou totiž hlavní věty dvě, obě jsou spojeny souřadícím slučovacím *a*, ovšem nesousedí spolu, protože se mezi ně vklínila vedlejší věta *co práce má správce snů v Krajině snů*, proto se tato věta na nižší úrovni nutně musí od hlavních vět oddělit čárkou (nic na tom nemění slučovací *a*). V grafu je vidět, že souřadící *a* není součástí žádné z vět, pouze je spojuje. To platí obecně i pro ostatní souřadící spojky.

Řešení k 6. celku:

Správce snů jde z práce do práce, spravuje hlavně sny pochroumané, ty potřhané se snaží aspoň záplatovat, když je to co platné, a často neví, kde mu hlava stojí.

Jde o přehledný celek, v němž první 3 hlavní věty nejsou spojeny žádnou spojkou (asyndetické čili bezespoječné spojení), proto se oddělí čárkami. Díky střídání vět hlavních a vedlejších (3. věta hlavní, 4. věta vedlejší, 5. věta hlavní, 6. věta vedlejší) se opět použijí čárky mezi nimi.

Řešení k 7. celku:

Každý by se měl smířit s tím, že do téhle dětské knížky se už žádné další vyprávění nevejde, a kdyby se přece jen chtěl s nějakou příhodnou událostí setkat, musí se vypravit sem k nám.

Nejkomplikovanější souvětí obsahuje celkem 4 věty, z nich první V1 je na nejvyšší mluvnické úrovni (hlavní). Tato V1 je rozvíjena dvojicí vět závislých (vedlejších) V2 a V4, které jsou k ní připojeny spojkou *že* (spojka *že* se už ve V4 neopakuje, ale dala by se do ní doplnit). Navzájem jsou věty V2 a V4 spojeny běžnou slučovací spojkou *a*, která by psaní čárky nepředpokládala, kdyby text nebyl něčím zkomplikován. Taková komplikace zde však nastala, protože mezi věty V2 a V4 se vklínila věta V3 (ta je o jednu úroveň níž a závisí až na větě V4, je k ní připojena spojkou *kdyby*). Souvětí by se dalo přestylizovat, aby se poměry mezi větami projevíly zřetelněji: *Každý by se měl smířit s tím, že do téhle dětské knížky se už žádné další vyprávění nevejde a že se musí vypravit sem k nám, kdyby se přece jen chtěl s nějakou příhodnou událostí setkat.*

Stavba původního (nepřestylizovaného) souvětí vynikne díky grafickému znázornění:

